

ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ ВИТРАТ І ОТРИМАННЯ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТА ЇЇ ЧИННИКИ

Постановка проблеми. Здійснення витрат і отримання доходів підприємствами існують як об'єктивна необхідність на яку варто зважати. Недооцінка чинників, які впливають на витрати і доходи підприємств, може призвести до зростання ризиків збільшення неоправданих для підприємств витрат і скорочення його потенційних доходів. Такі аргументи дають нам право на визначення актуальності даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем щодо витрат та доходів підприємства і їх обліку, присвятили свої наукові праці вітчизняні й зарубіжні вчені-економісти І.А.Білоусова, В.М.Глазунов, М.Г.Грещак, С.Ф.Голов, З.В.Задорожний, Л.В.Нападовська, В.М.Панасюк, Н.І.Пилипів, М.С.Пушкар, Я.В.Соколов, М.І.Трубочкіна, А.М.Турило, Г.Фандель, М.Г.Чумаченко та інші. Ці дослідження розвинули й поглибили теорії витрат й доходів підприємств, методику їх розрахунку та управління ними.

Метою статті є з'ясування об'єктивної необхідності здійснення витрат і отримання доходів підприємств, розкриття суті витрат й доходів та встановлення їх класифікаційних ознак в системі обліку, виявлення чинників, що впливають на витрати і доходи підприємств.

Виклад основного матеріалу. Об'єктивна необхідність здійснення витрат підприємства, на наш погляд, полягає в тому, що будь-яке підприємство змушене проводити витрати (незалежно від того чи воно цього бажає чи ні з моменту виникнення перших (витрат на його реєстрацію як юридичної особи) і до завершальних витрат на ліквідацію підприємств.

Витрати, за нашим переконанням, - це матеріальні, нематеріальні, трудові та інші ресурси, які спожиті в процесі господарсько-фінансової діяльності підприємств з метою досягнення ними своїх стратегічних, тактичних або оперативних цілей.

У вітчизняній системі обліку, що ґрунтується на положеннях

(станд.артах) бухгалтерського обліку, витрати розглядаються як “зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов’язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками)” [1].

Витрати в Україні класифікуються за ознаками:

- а) за способом віднесення безпосередньо до об’єкта витрат: прями й непрямі;
- б) за тісністю зв’язку із обсягами виробництва продукції (робіт, послуг): змінні та постійні;
- в) витрати за часовими періодами: звітного, минулих і майбутніх періодів;
- г) витрати (собівартість) на реалізовану продукцію (роботи, послуги): витрати на виробництво (виробнича собівартість) даної продукції, нерозподілені постійні загальновиробничі та наднормативні виробничі витрати;
- д) витрати на виробництво (виробнича собівартість) продукції (робіт, послуг): прями матеріальні витрати, прями витрати на оплату праці, інші прями витрати, змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати;
- е) витрати операційної діяльності, що списуються безпосередньо на фінансові результати: адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати;
- е) витрати операційної діяльності за елементами: матеріальні затрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати;
- ж) витрати щодо звичайності діяльності (звичайні (операційні, фінансові та інвестиційні) і надзвичайні витрати); з) витрати, пов’язані з податками на прибуток [2].

Частину витрат підприємство об’єктивно змушене здійснювати тільки через те, що так визначено законодавством України: витрати на реєстрацію і перереєстрацію; витрати на ведення обліку та звітності; витрати на податки і обов’язкові платежі: витрати на проведення обов’язкового аудиту, витрати на ліквідацію (закриття) підприємства і т.д. Решта витрат також, переважно, виникають об’єктивно у зв’язку з тим, що підприємство хоче здійснювати свою статутну діяльність. А для того, щоб таку діяльність забезпечити потрібні відповідні витрати. Це можуть бути мінімальні, оптимальні, максимальні

витрати. Тут уже все залежить від суб'єктивного бачення даних витрат власником або управлінцями підприємства.

Об'єктивна необхідність здійснення величина і структура витрат підприємства зумовлені, вважаємо, наступними чинниками: 1) нагальністю і невідворотністю здійснення витрат для забезпечення створення, функціонування, розширення, згорання, призупинення діяльності; 2) видом та обсягом діяльності; 3) видом витрат, їх періодичністю та умовами здійснення; 4) мірою часу (мить (доля секунди), секунда, хвилина, доба, п'ятиденка, тиждень, декада, півмісяця, місяць, квартал, півріччя, неповний рік (9, 10 та 11 місяців), рік, п'ятирічка, десятиліття, чверть і піввіку, вік, цикл розвитку (12, 36, 108 років і т.д.) тощо; 5) фазою розвитку підприємства, продукції (робіт, послуг) початок діяльності (створення), підйом, пік, спад, дно (трансформація діяльності); 6) формою власності (приватна, колективна, державна, змішана); 7) організаційно-правовою формою підприємства (орендне, спільне, державне, комунальне і приватне підприємство, фермерське господарство, господарське товариство, об'єднання, кооператив, асоціація, спілка, корпорація, концерн і т.д.); 8) зовнішнім та внутрішнім середовищем, яке позитивно або негативно реагує на певну поведінку підприємства; 9) системою оподаткування (повна та спрощена); 10) способом суспільного виробництва і типом економіки (ринкова, традиційна, перехідна, змішана); 11) місцем розташування підприємства та його сегментів (країна, регіон, місцевість, населений пункт); 12) народними звичаями, традиціями, обрядами країни, регіону, місцевості, населеного пункту; 13) ступенем організованості та синхронності діяльності підприємства і його сегментів; 14) морально-психологічними, культурно-освітніми якістьми й душевним станом осіб, яким надано право здійснювати витрати; 15) питомою вагою підприємства у певному сегменті ринку та необхідністю підтримання та збільшення цієї ваги в умовах жорсткої конкуренції; 16) державного і місцевого управління, самоврядування та регулювання суспільно-політичними процесами, течіями, впливами й міра залежності від них, витрат (втрат) підприємства; 17) умовами праці і можливостями кар'єрного й творчого зростання працівників підприємства; 18) рівнем матеріально-технічного і кадрового забезпечення підприємства; 19) видами, формами, системами оплати праці працівників підприємства та їх вмотивованого стимулювання; 20) належністю керівництва підприємством, власника, колективу до певної суспільно-політичної групи (клану), об'єднання підприємств та зв'язків

підприємства (офіційних і неофіційних) з представниками органів влади; 21) можливостями закупівлі дешевих ресурсів і маневрування ними чи взагалі відсутність цих можливостей, такої закупівлі та маневрування; 22) формажорними обставинами, що сприяють суттєвому збільшенню непродуктивних витрат; 23) соціально-економічними, політичними, природно-кліматичними і природоохоронними умовами, що впливають на політику витрат підприємства; 24) рівнем дотримання мінімальної внутрішньої та зовнішньої безпеки підприємства та захисту від недобресовісної конкуренції і неконтрольованого витоку конфіденційної інформації; 25) формою господарського процесу (постачання, виробництво, збут, інвестування, створення і трансформація (реструктуризація, злиття, придбання, поділ, продаж, ліквідація, зміна структури управління) підприємства тощо.

Об'єктивна необхідність одержання доходів підприємства, з нашої позиції, полягає в тому, що доходи підприємство отримує в результаті відповідної його господарсько-фінансової діяльності, яка неможлива без здійснення різноманітних цілеспрямованих витрат. Доходи підприємства є свосвідною подякою суспільства підприємству за те, що воно створює певні матеріальні та нематеріальні блага, які потрібні й корисні всьому суспільству або окремим його групам, членам.

Доходи підприємства, на нашу думку, - це грошові та інші надходження в підприємство, як результат його звичайної та надзвичайної діяльності. Саме доходи підприємства є основою для формування його прибутку.

Доходи, у вітчизняній системі обліку, виступають у ролі "збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників)" [1].

В бухгалтерському обліку визнані доходи класифікуються в за наступними групами: а) дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); б) інші операційні доходи; в) фінансові доходи; г) інші доходи; д) надзвичайні доходи [3].

Доходи підприємства, так само, як і його витрати, можуть бути грошовими або негрошовими. В умовах глобалізації економіки, світової фінансової кризи, перевагу надають грошовим або прирівняним до них доходам, адже саме грошові доходи забезпечують розширене відтворення виробництва і стабільне функціонування підприємства.

Щодо негрошових доходів або доходів взятих до оплати, то це деходи, які, на наш погляд, підприємство, напевно, отримає. Проте, точно невідомо, коли це станеться, як і невідомо те, яка частка негрошових доходів ніколи не перетвориться у грошові доходи у зв'язку із виникненням безнадійної дебіторської заборгованості покупців та замовників перед підприємством.

Якщо в структурі негрошових (умовно-грошових) доходів постійно зростає частка доходів, що не перетворились у грошові, то це може означати, що підприємство легковажно або свідомо легковажно (за умов певного хабара чи іншої корисливої ситуації) відноситься до підбору й встановлення серйозних договірних стосунків з покупцями та замовниками, застосування щодо них (у разі потреби) жорстких заходів (в тому числі повної передоплати, узгодження дій або попередження про форс-мажорні обставини, шкідливі (ворожі) наміри конкурентів і т. д.).

Грошові або прирівняні до них доходи, вважаємо, – це реальні доходи підприємства, які воно отримало у вигляді:

- 1) грошових коштів короткострокових векселів одержаних (такі доходи є дещо умовними, адже підприємство ще не отримало реальних доходів, а лише гарантію на їх отримання за вказаний у векселях термін);
- 2) основних засобів, інших необоротних активів, запасів, коли здійснюються бартерні операції чи дебіторська заборгованість погашається наявними у боржника активами в судовому або несудовому порядку;
- 3) виконаних робіт, наданих послуг, що включаються до складу витрат за елементами або витрат діяльності т.і.

Одержання доходів підприємства, на наш погляд, з позиції об'єктивної необхідності та величини і структури, зумовлені такими чинниками: 1) природнім бажанням виробника, інвестора вчасно повернути (окупити) власні витрати на виробництво продукції (робіт, послуг) та отримати ще й до того відповідну суму прибутку для здійснення розширеного відтворення процесу виробництва; 2) видом та обсягом продажу продукції (робіт, послуг); 3) ціною за одиницю продукції (робіт, послуг) і системою налбавок, знижок, заохочень, що існує на макро- та мезорівнях; 4) собівартістю реалізації продукції (робіт, послуг); 5) системою оподаткування і, насамперед, непрямого оподаткування, особливо податку на додану вартість; 6) мірою часу. Проте, на відміну від витрат підприємства, його доходи не є такими частими, але вони значно суттєвіші в сумовому вимірі від витрат); 7) фазою розвитку підприємства,

продукції (робіт, послуг); 8) організаційно-правовою формою підприємства; 9) зовнішнім і внутрішнім середовищем підприємства; 10) способом суспільного виробництва й типом економіки; 11) місцем розташування та місцем реєстрації підприємства та його сегментів; 12) народними звичаями, традиціями, обрядами країни, регіону, місцевості, населеного пункту; 13) рівнем організованості та синхронності діяльності підприємства і його сегментів; 14) особистісними якостями й душевним станом осіб, які забезпечують своєчасність та повноту надходження грошових й прирівняних до них доходів в підприємство; 15) іміджем підприємства у певному сегменті ринку та можливості за рахунок цього отримувати додаткові доходи (або навпаки, потерпати від не прогнозованих збитків); 16) мірою державного і місцевого управління самоврядування та регулювання суспільно-політичними процесами, течіями, впливами й мірою залежності від них доходів (збитків) підприємства і зменшення (збільшення) ризиків щодо функціонування підприємства в перспективі; 17) наявністю елементів наукової організації та умов праці потенціалом працівників підприємства й попереджувати і локалізувати потенційні його збитки; 18) наявністю високої питомої ваги новітніх засобів виробництва та укомплектованістю підприємства кадрами із креативним мисленням з метою максимізації доходів на найновіших напрямках виробництва та способом збуту; 19) оплатою праці працівників підприємства (насамперед, виходячи із персональної участі кожного працівника у формуванні та отриманні доходу); 20) вмінням керівництва підприємством, власника, колективу проявляти гнучкість та терпеливість в складних суспільно-політичних ситуаціях і щодо суперництва різних політичних угруповань (кланів), а також пошуком співпраці із об'єднаннями підприємств та відповідних контактів з представниками органів влади (особливо з депутатами різних рівнів, працівниками державної податкової служби і т.д.); 21) можливостями пошуку та підтримки зв'язків із мудрими партнерами, які платять не тільки за кількість реалізованої продукції, але й за її якість, безпечність; 22) необхідністю відстежувати зростання ризиків для підприємства і наявністю ефективних засобів для відвернення наслідків форс-мажорних обставин тощо.

Отже, здійснення витрати й отримання доходів підприємств об'єктивно обумовлені і на них відповідним чином можна впливати за допомогою розглянутих вище чинників.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Керівництво підприємств зобов'язане зважати на об'єктивну необхідність здійснення витрат і отримання доходів, вміло використовуючи чинники, що на них впливають. В системі вітчизняного обліку витрати і доходи, відіграють провідну роль, забезпечуючи стабільність і прибутковість в розвитку підприємств. Наступні дослідження доцільно проводити в напрямі детальнішого вивчення наведених тут чинників та оцінки величини їх впливу на витрати і доходи підприємств.

Література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” / Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87 // www.rada.gov.ua.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” / Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87 // www.rada.gov.ua.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” / Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. № 290 // www.rada.gov.ua.

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ
ПІДПРИЄМСТВ АВІАБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ**

Актуальність теми обумовлена необхідністю комплексного вивчення теоретичних і практичних аспектів реалізації заходів щодо фінансового оздоровлення підприємств авіапромислової галузі України. Корінні перетворення, що відбулися у всіх сферах української економіки, що призвели до втрати державних функцій управління, до кризового стану однієї із самих перспективних і прибуткових галузей - авіабудування. Результати змін, що відбулися, обумовили зниження обороноздатності країни, втрату ключових позицій на зовнішньому й внутрішньому ринках авіаційної техніки. Авіапромислові підприємства виявилися в умовах правового вакууму, відсутності державного управління, фінансування й підтримки. Різне зниження обсягів виробництва авіатехніки привело до збільшення закупівель українськими авіакомпаніями встаткування, що було в експлуатації, закордонних виробників, що у свою чергу, обумовило старіння літакового парку. Проблема виживання в несприятливих умовах вирішувалася авіабудівними підприємствами в індивідуальному, порядку, у підсумку частина з них за допомогою приватизації виявилася в приватній власності, інша - припинила існування й лише деякі виявилися здатними адаптуватися до нових умов. Спроби відновлення авіабудівну галузь в Україні обумовили розробку мір державної підтримки й регулювання діяльності підприємств, необхідність дослідження методологічних аспектів реалізації політики управління в умовах кризи. Аналіз стану авіаційно-промислової галузі, що характеризується позитивними змінами й стабілізацією діяльності підприємств, дозволяє зробити висновок про можливість подальшого перспективного розвитку галузі.

Вищевикладене дає змогу стверджувати, що особливо актуальною у сучасних умовах кризового розвитку світової економіки набуває проблема розробки науково - обґрунтованого й практично інструментарію, що дозволяє вивести підприємство із кризового стану й забезпечити перспективу його розвитку в рамках авіабудівельної галузі. Ступінь можливості розв'язання